

УДК 330.322 + 338.2

Н. О. Слободянюк,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА МЕХАНІЗМІВ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

N. Slobodyanyuk,

PhD (Economics), Associate Professor, Senior Lecturer of Finance and Banking Department,

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhaylo Tugan-Baranovskiy, Kryvyi Rih

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF INVESTMENT STRATEGIES IMPROVEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY AND IMPLEMENTATION MECHANISMS

Розглянуто змістовне навантаження терміну "інвестиційна стратегія". Обґрунтовано вимоги до розробки інвестиційних стратегій на різних економічних рівнях та механізмів їх реалізації. Розкрито сутність інвестиційного клімату у контексті зовнішнього середовища виконання інвестиційних програм, визначено фактори, які його визначають. Надано критичну оцінку інвестиційного клімату в Україні з позицій податкової складової та привабливості для іноземного інвестора. Запропоновано принципи ефективного здійснення інвестицій за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів. Сформульовано основну ідею теорії стратегічного інвестиційного планування, формалізовано елементи бюджетних інвестиційних програм і застосування результативних показників, а також призначення інвестиційних стратегій в рамках програмно-цільового методу. Охарактеризовано зміст інформаційно-методичного забезпечення моніторингу реалізації проектів в інвестиційному періоді. В основу концептуальних засад удосконалення інвестиційних стратегій розвитку економіки України та механізмів їх реалізації запропоновано покласти синтез програмних інвестиційних стратегій макро- і мезорівнів, корпорацій реального і фінансового секторів національної економіки.

The meaningful workload term "investment strategy" are considered. The requirements for developing investment strategies at different economic levels and implementation mechanisms are grounded. The essence of the investment climate in the context of environmental implementation of investment programs, the factors that determine it are revealed. The critical assessment of the investment climate in Ukraine from the standpoint tax component and attractiveness for foreign investors is given. The principles of effective investment by the state and local budgets are offered. The basic idea of the theory of strategic investment planning, budget items formalized investment programs and the use of performance indicators, and appointment of investment strategies within the program-target method are formalized. The content of information and methodological support monitoring of projects in the investment period is characterized. The basis of the conceptual bases of improvement of investment strategies of economic development of Ukraine and implementation mechanisms proposed putting synthesis software investment strategies macro- and meso- level, corporate real and financial sectors of the national economy.

Ключові слова: національна економіка, розвиток, концептуальні засади, інвестиційні стратегії, механізми, удосконалення, реалізація.

Key words: national economy, development, conceptual foundations, investment strategies, mechanisms, improvement, implementation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Серед важелів розвитку національної економіки вагоме місце посідають інвестиційні, оскільки недостатнє інвестування веде до втрати її конкурентоспроможності, занепаду основних фондів, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції. Потреба у зниженні

рівня економічних, соціальних та екологічних загроз національній безпеці вимагає забезпечення випереджаючого зростання інвестицій в реальний сектор економіки порівняно з темпами зростання валового внутрішнього продукту. Це неможливо без удосконалення механізмів державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу національної економіки та розробки інвестиційних стратегій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЦІЄЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНИШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проблеми інвестиційного розвитку національної економіки знаходяться в центрі уваги багатьох вчених. Зокрема Глушчевський В.В. [1, с. 19] досліджує метод економіко-математичного моделювання в процесі формування ефективної інвестиційної політики, спрямованої на: комплексне використання природно-сировинних ресурсів; довгострокове підтримання належного рівня продуктивності праці, максимальний рівень утилізації відходів та нейтралізацію негативного впливу на довкілля тощо. Норд Г.А., Кравченко Т.В. [2, с. 63] розглядають концептуальні аспекти розробки моделі стратегічного управління оборотним капіталом як інструменту покращення інвестиційної привабливості підприємства. Янов В.В. [3] рекомендує до використання Державному агентству з інвестицій та управління національними проектами України для реалізації Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності комп'ютерну програму Project Expert, яка є стандартним інструментом для розробки бізнес-планів, вибору та моніторингу інвестиційних проектів.

У багатьох працях акцент робиться на використанні програмно-цільового методу для реалізації галузевих інвестиційних програм. Антипенко Є.Ю., Доненко В.І., Поколенко В.О., Чуприна Ю.А., Приходько Д.О. акцентують увагу на тому, що при розрахунку економічної ефективності або обґрунтуванні доцільності реалізації проектів та програм будівельного комплексу слід враховувати наявність лагу капітальних вкладень на кожному з етапів життєвого циклу реалізації проектів, що розглядаються [4, с. 8].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є обґрунтування концептуальних заasad удосконалення інвестиційних стратегій розвитку національної економіки та механізмів їх реалізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Узагальнюючи та систематизуючи існуючі сучасні підходи, можна виокремити два основних підходи до визначення інвестиційної стратегії: перший — це узагальнений план розподілу інвестицій між різними класами активів (акції різних типів, облігації різних класів, нерухомість, золото тощо), в результаті чого формується інвестиційний портфель; другий — це цілісний план управлінських дій, набір правил та процедур вибору інвестиційного портфеля, модель поведінки інвестора на ринку [5, с. 7].

До параметрів інвестиційного клімату на макrorівні відносять характеристики політичного та економічного становища країни та соціального клімату — державну політику щодо інвестицій, традиції дотримання міжнародних угод, участь у системі міжнародних договорів, сталість державних інституцій та спадковість політичної влади, прагматичність економічної політики держави, ефективність роботи державного апарату тощо [6, с. 152]. Особливе значення мають характеристики, які впливають на рівень невизначеності інвестиційної діяльності: сталість і несуперечливість умов господарської діяльності (правової бази), стабільність економічного розвитку країни в сукупності його параметрів, толерантність соціальної складової економіки щодо інвестицій, приватної власності тощо.

Сьогодні для України важливо враховувати існуючі геополітичні інтереси провідних країн світу та їх угруповань, суперечності при обґрунтуванні власної зовніш-

ньо економічної стратегії, укладанні відповідних міждержавних договорів, у тому числі інвестиційних угод та угод про взаємний захист інвестицій.

Першочергові завдання державної інвестиційної політики полягають в тому, аби створити сприятливі умови для запровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку національної економіки, у тому числі шляхом стимулювання внутрішніх інвесторів та залучення закордонних інвестицій через реалізацію інвестиційних проектів разом із міжнародними фінансовими організаціями, а також приватними інвесторами інших країн. Для цього потрібно: мобілізувати позабюджетні джерела інвестиційного фінансування, за рахунок яких в розвинених країнах забезпечується основна частина капіталовкладень в економіку; удосконалити бюджетну інвестиційну політику; розробити державну стратегію розвитку інвестиційного потенціалу регіонів України та галузей національної економіки.

Інвестиційна стратегія розвитку національної економіки повинна передбачати: забезпечення макроекономічних умов, сприятливих для ведення підприємницької діяльності в економічному просторі України, отримання прийнятної норми прибутку, стимулів утворення та нагромадження фінансових ресурсів у країні; спрямування ресурсів кредитно-фінансової сфери на здійснення інвестицій в реальний сектор економіки, узгодження грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики із завданнями інвестиційної стратегії; збільшення фінансових ресурсів населення, національних підприємств і держави та їхнього спрямування на здійснення інвестицій до реального сектора економіки; впровадження режиму найжорсткішої економії бюджетних коштів, підвищення їхньої ролі як макроекономічного регулятора і складової інвестиційного потенціалу; створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій та їхнього використання для здійснення намічених структурних зрушень, підвищення здатності національної економіки до прийняття цих інвестицій; притягнення у відкриту економіку капіталу, що ухиляється від оподаткування і вивезений за кордон, перекриття каналів нелегального відпливу грошей за кордон; відновлення та розвиток мотивації суб'єктів господарювання та населення до інвестування, спрямування інвестицій до реального сектора економіки, на здійснення позитивних структурних зрушень.

Вимоги до розробки інвестиційної стратегії розвитку національної економіки:

визначення активних заходів із сприяння формуванню основних джерел інвестицій: кошти державного та місцевих бюджетів; власні кошти підприємств та організацій; ресурси фінансово-кредитної сфери; кошти іноземних інвесторів; кошти інвестиційних фондів; кошти населення;

розробка заходів із забезпечення достатнього наповнення державного бюджету, гармонізації його витратної частини, підвищення ефективності використання державних інвестицій;

сприяння зростанню обсягів виробництва національних товарівиробників, зниженню рівня витрат виробництва та підвищенню його ефективності, орієнтація на активізацію процесів капіталотворення на підприємствах;

пріоритетність забезпечення завдань інвестиційної й структурної політики при здійсненні заходів монетарної, валютної та фінансово-кредитної політики, орієнтація на утворення стимулів до спрямування акумульованих ресурсів на інвестиції в реальний сектор економіки з урахуванням визначених структурних орієнтирів;

забезпечення для іноземних інвесторів сприятливих умов для діяльності в економічному просторі України нарівні з українськими інвесторами;

орієнтація на надання виважених преференцій довгостроковим інвестиційним проектам, які розраховані

на подальше реінвестування частини одержаного прибутку і спрямовані у сфери економіки, визначені як пріоритетні;

підвищення рівня доходів населення та орієнтація на збільшення схильності до заощадження та акумуляції тимчасово вільних грошових ресурсів населення на потреби інвестування.

Основною ідеєю теорії стратегічного інвестиційного планування є постійний розвиток і вдосконалення системи управління національною економікою, підвищення її конкурентоспроможності шляхом оптимального використання ресурсів, що, у свою чергу, забезпечує економічну ефективність інвестиційного процесу [7, с. 99].

Значний вплив на інвестиційний клімат в країні має податкова система. Наприкінці 2016 року внесено зміни до Податкового кодексу України [8] щодо покращення інвестиційного клімату в Україні, які передбачають, зокрема, запровадження Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість, що дасть змогу в автоматичному режимі перераховувати кошти, які підлягають відшкодуванню з державного бюджету, і Єдиного реєстру податкових консультацій, що мінімізує кількість податкових спорів шляхом якісного роз'яснення законодавства, а також ліквідацію податкової міліції та утворення нового органу з питань боротьби з фінансовими злочинами. Разом із тим потреба у подальших ефективних заходах для усунення системних недоліків у податковій системі є актуальною.

Факторами, що знижують привабливість національної економіки для іноземного інвестора, є: велика кількість перешкод під час інвестування та виведення коштів, включаючи необхідність використання нерезидентом-інвестором локальної депозитарної установи та розрахункової інфраструктури для інвестицій в облігації внутрішньої державної позики; жорсткі правила встановлення особи покупців КУС (know your client), що вимагають від українського контрагента фізичної ідентифікації нерезидента, та бюрократичні процедури. Для виправлення ситуації на краще доцільно забезпечити відкриття провідним європейським депозитарієм рахунка в депозитарії Національного банку для здійснення розрахунків та спрощення інвестування іноземними інвесторами в облігації внутрішньої державної позики, номіновані в національній валюті.

Підвищенню ефективності загальнонаціональних інвестиційних стратегій сприятиме удосконалення регіональної інвестиційної політики. Необхідною умовою виконання даного завдання є посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та підвищення рівня кваліфікації службовців місцевого самоврядування з питань середньо- та довгострокового планування, аналізу фіскальної політики, підготовки інвестиційних проектів, бюджетних програм із подальшим здійсненням аналізу їх виконання.

Здійснення нових державних інвестицій передбачає дотримання вимог Закону України "Про державну допомогу суб'єктам господарювання", формою якої є збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів [9].

У рамках обґрунтованих інвестиційних стратегій розробляють бюджетні інвестиційні програми, складовими елементами яких є:

мета бюджетної програми — основні цілі, яких необхідно досягти у результаті реалізації інвестиційного проекту;

завдання бюджетної програми — конкретні цілі, яких необхідно досягти у результаті реалізації інвестиційного проекту протягом відповідного бюджетного періоду і оцінити які можна за допомогою результативних показників;

напрями діяльності — конкретні дії, спрямовані на виконання завдань бюджетної інвестиційної програми, з визначенням напрямів витрачання бюджетних коштів головним розпорядником бюджетних коштів у межах коштів, виділених на цю мету;

результативні показники — кількісні та якісні показники, які характеризують результати виконання бюджетної інвестиційної програми і підтверджуються статистичною, бухгалтерською та іншою звітністю і які дають можливість здійснити оцінку використання коштів на виконання бюджетної програми.

Призначенням інвестиційних стратегій в рамках програмно-цільового методу є:

визначення загальних цілей бюджетної політики в інвестиційній сфері та забезпечення відкритості у їх досягненні впродовж багатьох років;

визначення і дотримання чітких пріоритетів у сфері державних видатків на реалізацію інвестиційних проектів;

удосконалення розподілу бюджетних коштів, спрямованих на досягнення стратегічних інвестиційних пріоритетів, між регіонами і галузями національної економіки;

підвищення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за ефективне та раціональне фінансування і реалізацію інвестиційних проектів;

посилення загального бюджетного контролю в інвестиційній сфері.

Моніторинг реалізації проектів в інвестиційному періоді проводиться шляхом порівняння фактично отриманих результатів із запланованими на звітну дату для своєчасного виявлення можливих відхилень з метою забезпечення ефективного управління проектом. Для проведення моніторингу реалізації проектів розпорядниками бюджетних коштів подається до центрального уповноваженого органу з державного планування така звітна інформація: 1) план-графік; 2) звіт з моніторингу; 3) зведена довідка з моніторингу. План-графік містить затверджені в установленому порядку планові обсяги виконання робіт і фінансування по всьому проекту, за його компонентами та заходами (видами робіт) для кожного компонента. При цьому обсяги виконання та фінансування на планований рік узгоджуються з відповідною бюджетною програмою і мають поквартальний розподіл. Звіт з моніторингу містить інформацію про фактичні й планові обсяги виконаних робіт і суми освоєння фінансових коштів за проектом за звітний період. Таким чином забезпечується звітність розпорядників коштів не лише за напрямами витрачання коштів, а й за отриманими результатами бюджетної інвестиційної програми. Це значно підвищує мотивацію розпорядників до оптимізації фінансування програми за всіма проектами у межах їх життєвих циклів, а також контроль якості виконання кожного етапу програми. Щодо оцінювання ризиків, що виникають у зв'язку з реалізацією інвестиційних програм, їх варто здійснювати поетапно на основі стадій життєвого циклу проектів, що входять до складу програми [10, с. 91]. При цьому враховуються особливості кожного етапу, фази або стадії проекту, що визначає вибір методів і показників оцінювання ризику.

Метою розробки інвестиційних стратегій розвитку національної економіки на основі програмно-цільового методу є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів на реалізацію інвестиційних проектів та результатами їх окупності.

Запровадження програмно-цільового методу в інвестиційному процесі спрямовано на:

забезпечення прозорості використання бюджетних коштів;

оцінку діяльності виконавців інвестиційних проектів щодо досягнення поставлених цілей та виконання завдань;

упорядкування організації діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання інвестиційного проекту шляхом чіткого розмежування відповідальності за реалізацію кожного його етапу;

посилення відповідальності головного розпорядника бюджетних коштів за забезпечення ефективності реалізації інвестиційного проекту;

підвищення якості розроблення інвестиційних стратегій розвитку національної економіки та ефективності розподілу і використання бюджетних коштів.

Середньострокове бюджетне планування є необхідним елементом впровадження програмно-цільового методу в інвестиційному процесі, який надасть його учасникам можливість узгодити свої інвестиційні стратегії з наявними бюджетними коштами як у рамках підготовки проекту бюджету на відповідний рік, так і на наступні періоди, що сприятиме переходу до формування довгострокової бюджетної політики.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

В основі концептуальних засад удосконалення інвестиційних стратегій розвитку економіки України та механізмів їх реалізації лежить синтез програмних інвестиційних стратегій макро- і мезорівнів, корпорацій реального і фінансового секторів національної економіки. Це потребує розробки ієрархічно-діалектичного підходу до узгодження інвестиційних стратегій на різних економічних щаблях, науково-практичних рекомендацій з розвитку форм і методів державно-приватного партнерства в інвестиційному забезпеченні стратегічного розвитку національної економіки, а також адаптації міжнародних стандартів оцінки інвестиційних ризиків та стандартів колективного інвестування до вітчизняних умов.

Перспективами подальших досліджень є визначення рекомендацій із розробки інвестиційних стратегій інститутів спільного інвестування.

Література:

1. Глушцевський В.В. Концепція моделювання ефективною стратегії інвестування в екологічну безпеку регіонального промислового комплексу / В.В. Глушцевський, Є.К. Мержинський // Моделювання та інформаційні системи в економіці. — 2011. — Вип. 85. — С. 12—21.
2. Норд Г.Л. Концептуальні аспекти розробки моделі стратегічного управління оборотним капіталом як інструменту покращення інвестиційної привабливості підприємства / Г.Л. Норд, Т.В. Кравченко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер.: Економіка. — 2008. — Т. 99, Вип. 86. — С. 61—66.
3. Янов В.В. Використання комп'ютерної програми Project Expert для реалізації Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011—2015 роки [Електронний ресурс] / В.В. Янов // Державне будівництво. — 2012. — № 1. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_1_17
4. Антипенко Є.Ю. Структура та розмір лагу інвестицій в проекти та програми будівельної галузі / Є.Ю. Антипенко, В.І. Доненко, В.О. Поколенко, Ю.А. Чуприна, Д.О. Приходько // Управління розвитком складних систем. — 2010. — Вип. 1. — С. 6—9.
5. Камінський А.Б. Концептуальні основи розробки інвестиційних стратегій інститутів колективного інвестування / А.Б. Камінський, Я.В. Ломовацька // Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 10. — С. 3—8.
6. Сілюкова С.М. Концептуальні підходи до формування та реалізації державної стратегії розвитку інвестиційного потенціалу регіонів України / С.М. Сілюкова

// Інвестиції: практика та досвід. — 2014. — № 5. — С. 150—153.

7. Останкова Л.А. Концептуальні підходи до моделювання стратегії інвестиційного розвитку промислового підприємства / Л.А. Останкова, Н.Ю. Шевченко // Економіка промисловості. — 2009. — № 2. — С. 92—100.

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закон України від 21.12.2016 № 1797-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1797-19/paran2#n2>

9. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1555-18?nreg=1555-18&find=1&text=%B3%ED%E2%E5%F1%F2&x=8&y=7#w12>

10. Затонацька Т.Г. Підвищення ефективності реалізації державних інвестиційних програм в Україні / Т.Г. Затонацька, О.А. Шиманська // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 4. — С. 86—94.

References:

1. Glushhevs'kij, V. V. Merzhins'kij, Je. K. (2011), "The concept design an effective strategy of investing in environmental safety of regional industrial complex", Modeljuvannja ta informacijni sistemi v ekonomici, No. 85, pp. 12—21.
2. Nord, G. L. Kravchenko, T. V. (2008), "The conceptual aspects of the development model of strategic management of working capital as a tool to improve investment attractiveness", Naukovi pracj [Chornomors'kogo derzhavnogo universitetu imeni Petra Mogili kompleksu "Kievo-Mogiljans'ka akademija"]. Serija: Ekonomika, vol. 99, No. 86, pp. 61—66.
3. Janov, V. V. (2012), "The conceptual aspects of the development model of strategic management of working capital as a tool to improve investment attractiveness", Derzhavne budivnictvo, No. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_1_17 (Accessed 1 April 2017).
4. Antipenko, Je. Ju. Donenko, V. I. Pokolenko, V. O. Chuprina, Ju. A. Prihod'ko, D. O. (2010), "The structure and size of the lag in investment programs and projects of the construction industry", Upravlinnja rozvytkom skladnyh system, No. 1, pp. 6—9.
5. Kamins'kij, A. B. Lomovac'ka, Ja. V. (2011), "Conceptual bases of development of investment strategies for collective investment institutions", Investicii: praktika ta dosvid, No. 10, pp. 3—8.
6. Siljukova, S. M. (2014), "Conceptual approaches to the formation and implementation of state development strategy of the investment potential of Ukraine's regions", Investicii: praktika ta dosvid, No. 5, pp. 150—153.
7. Ostankova, L. A. Shevchenko, N. Ju. (2009), "Conceptual approaches to the formation and implementation of state development strategy of the investment potential of Ukraine's regions", Ekonomika promislivosti, No. 2, pp. 92—100.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine " On Amendments to the Tax Code of Ukraine on improving the investment climate in Ukraine ", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1797-19/paran2#n2> (Accessed 1 April 2017).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine " On state assistance to business entities ", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1555-18?nreg=1555-18&find=1&text=%B3%ED%E2%E5%F1%F2&x=8&y=7#w12> (Accessed 1 April 2017).
10. Zatonac'ka, T. G. Shimens'ka, O. A. (2012), "Increase of the effectiveness of public investment programs in Ukraine", Aktual'ni problemi ekonomiki, No. 4, pp. 86—94.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2017 р.